

De muren voor allen

Naamloozz met de coaches/artiests Alohabonaire, Ghis.arts, Marz-worldd... en Arby_m bij Crossfit Flamingo Bonaire.

Vanaf begin 2020 worden talloze buitenmuren en containers op Bonaire getransformeerd tot kleurrijke kunstwerken, verspreid over het eiland. Alsof de blauwtinten van de zee en de bontgekleurde schubben van papegaavissen naar het land zijn gewandeld en zich op de gebouwen en containers hebben genesteld. Ze maken deel uit van Street Colors Bonaire, een streetartproject: wandkunst in het straatbeeld.

DOOR JULIE HENGEVELD

Maria Kojick, Flamingo. Flamingo gemaakt van afval uit de zee. In samenwerking met Stinapa Junior Rangers met hulp van kinderen van het Kolegio Kristu Bon Wardador.

Street Colors Bonaire vloeide voort uit een manifestatie op Curaçao en Bonaire waarin het werk van de Rotterdamse kunstenaar Dolf Henkes (1903-1989) centraal stond, drie jaar geleden.

Op drie plaatsen werden kunstwerken van Henkes gepresenteerd: in het Curaçaosch Museum, in het Maritiem Museum op Curaçao en in Instituut Baena Bista (IBB) op Curaçao, het centrum voor hedendaagse kunst dat jongeren een creatieve en/of artistieke vooropleiding biedt en tevens als residentieplek dient voor internationale kunstenaars. Er werden lesprogramma's beschikbaar gesteld voor scholen op Curaçao en Bonaire, ontwikkeld door de Bonairese Fundashon Plataforma Kultural. Dit educatieve project kreeg de naam Passantenkunstenaars in de Cariben: Dolf Henkes uitgelicht.

Henkes' muren op Curaçao

„Het schilderij is maar voor één en de muur is voor allen”, zei Dolf Henkes (1903-1989) over

zijn muurschilderingen. De Rotterdamse kunstenaar maakte naast vele schilderijen zo'n twintig monumentale muurschilderingen. Niet alleen in Nederland, waar zijn opdracht voor het Fejenoord Stadion misschien de bekendste is, maar ook op Curaçao. Daar zette Henkes door bemiddeling van zijn jeugdvriend uit Rotterdam, dokter Chris Engels (1907-1980) in november 1945 voet aan wal.

Henkes kreeg al snel opdrachten voor monumentale muurschilderingen, op prominente plekken als de kapel van het Sint Elisabeth Hospital en voor de vertrekhal en het restuarant van het nieuwe stationsgebouw van vliegveld Hato. Hij verbleef uiteindelijk twee jaar op Curaçao.

Henkes' opdracht voor het Sint Elisabeth Hospital betrof een grote religieuze muurschildering in de kapel, van zo'n formaat en op zo'n belangrijke plek dat de uitvoering in die tijd natuurlijk veel aandacht in de pers kon verwachten. De kritieken op Henkes' schilderijen waren zeer wisselend. De een vond dat Henkes de Hemel

opende, de ander vond zijn weergave van de Bijbelse figuren onteilig. Op vliegveld Hato werd een deel van de muurschilderingen in 1955 weggevoerd omdat ze niet meer in de smaak vielen.

Henkes bezocht 31 jaar na de opdracht Henkes Curaçao opnieuw. De staat waarin zijn schilderijen in de kapel van het hospital verkeerden was zo erbarmelijk dat hij ze moest overschilderen, waarbij hij overigens een deel veranderde. De Stichting voor Culturele Samenwerking tussen Nederland, Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen (Sticus) zorgde samen met het hospital voor de financiën om Henkes drie maanden lang ongestoord aan zijn creaties te laten werken. Dat werden uiteindelijk zes maanden.

Muurschilderingen op Bonaire

Een link met Henkes' verblijf als passantenkunstenaar, met de muren van Henkes naar muren op Bonaire werd gelegd, maar niet het grote verschil dat

Henkes maandenlang individuele werke aan zijn schilderijen en voor het project op Bonaire meer dan honderd leerlingen samenwerkten, in minder dan vijf weken tijd, en vier muurschilderingen tot stand lieten komen onder leiding van Vinzoo aka Daniel Claessens. Deze Rotterdamse streetartkunstenaar verbleef op uitnodiging van Fundashon Plataforma Kultural als 'artist-in-residence' in BonAIResidence, vlak bij Höfi Kultural. Op Curaçao werden muurschilderingen gemaakt onder leiding van studenten van IBB. Het maken van muurschilderingen op beide eilanden betekende dat een hele groep aan iedere schilderij heeft moeten samenwerken; het eindwerk moest er een van de hele groep worden.

Street Colors Bonaire

Ormdat het project Passantenkunstenaars in de Cariben Dolf Henkes uitgelicht' op Bonaire zo goed werd ontvangen, besloot Fundashon Plataforma Kultural op Bonaire hieraan een vervolg te geven: Street Colors Bonaire was geboren.

Daniël Claessens werd op

nieuw benaderd. Hij selecteerde de sarnen met oprichter van het project Rewriterso, Dave van der Heijden, drie kunstenaars die vorm konden geven aan Street Colors Bonaire. Rewriterso is een project dat Rotterdamse straatkunstenaars een platform biedt in hun eigen stad zodat zij hun eigen werk kunnen etaleren in de buitenruimte. De vruchtbare samenwerking tussen Fundashon Plataforma Kultural en Rewriterso resulteerde in Street Colors Bonaire dat startte in 2020. Het project heeft als doel jongeren en mbo-studenten kennis te laten maken met streetart en ze te stimuleren hun talenten te ontwikkelen. Vijftien jongeren worden anderhalf jaar lang gekoppeld aan lokale kunstenaars en coaches.

Ondanks de pandemie konden het afgelopen jaar de drie internationale kunstenaars Kenneth Letsoin, Tymon de Laat en Edoardo Trionfieri als artist-in-residence in BonAIResidence verblijven.

Street Colors Bonaire geeft een enorme impuls aan kunstbeleving op Bonaire en aan de streetartscene in het bijzonder.

Vanaf 1989 werkt Letsoin onder verschillende pseudoniemen op straat als graffiti kunstenaar, waaronder Naamloozz. Recentelijk verliet Letsoin na vijf weken intensief werken Bonaire. Fundashon Plataforma Kultural besloot als afscheidscadeau een Street Art Rally te organiseren.

Street Art Rally

In de Street Art Rally worden oudere muurschilderingen niet overslagen. Eén van de meest bekende, de blauwe Caribische Zee vol met leven, werd gemaakt in 1998 door Paul en Joellen Gallo, aan de buitenzijde van het Trans World Radio (TWR) televisiestation, in opdracht van de TWR. Omdat de kleuren vervaagd werden door de TWR besloot een nieuw muurschildering met hetzelfde thema te maken. Dit werd in 2017 uitgevoerd door

Rita Carswell en Jeannie Villacorte.

Ook kunstprojecten op wanden, in samenwerking met kinderen/jongeren, zijn niet nieuw op Bonaire. Toen het Waterlands Village werd gebouwd werden kinderen, alweer jaren geleden, gevraagd muurschilderingen te maken. Keila Mensché was een van de originele schilders en docent Gemma van der Linden had de leiding over dit project. Zij hebben later terug verfraaid de wanden gedeeltelijk overgeschilderd.

Supermarkt TOP, daarvoor Cultimara geheten, kan evenmin worden vergeten. Daar kreeg meer dan vijftien jaar geleden Henk Rozenaal de opdracht de muren aan de straatzijde te voorzien van schilderingen. Henk besloot bekende Bonairelieden te portretteren: rol-

modellen als Roi Antoin, Captain Don and Nochi Coffie. De Street Art Rally voert dan ook langs deze plaatsen.

Street Art Rally-route

Street Colors Bonaire heeft een Street Art Rally-boekje uitgegeven, een route met handige plattegrond waarop met nummers wordt aangegeven waar op 21 plaatsen streetartkunstwerken zijn te bezichtigen met per kunstwerk een korte omschrijving. De lezer kan deelnemen aan een prijsvraag door het aantal schilderijen van 'vogels' ('Kipjes') van Kenneth Letsoin te tellen, die langs de route zijn te vinden. Degene die het aantal raadt of het dichtst bij komt is de winnaar.

Voor Letsoin symboliseren de vogels de vrijheid: de vogel vliegt grenzeloos waarheen hij

wil. Die vrijheid ziet Letsoin ook in het kleurgebruik op de muren van gebouwen op Bonaire, zo contrastrijk met de grauwe gebouwen in Nederland, en hij heeft dan ook op een container enkele kleurige panden vastgelegd.

De rally voert langs de onderwereld van Solveig van Wijngaarden en Roy Wangs, in kleuren die de kijker tegemoet knallen. Garrick Marchena laat in twee muurschilderingen 'Mamparia kuhu' zien, 'zeemeermin' in oud Papiaments. De rallyrijder wordt geleid langs het 3D-kunstwerk van Giselaïne Monte, langs de schilderij Leilana van Tymon de Laat, waarmee hij afgelopen februari trouwen een belangrijke prijs won, en langs kunstwerken van Loes Hak, die op verschillende plekken refereert naar de Bonairese geschiedenis, de Bonairese natuur en naar beroemd tennisser Yannick Noah.

De route gaat ook langs een 'afvalkunstwerk', een samenwerkingsproject van een paar jaar geleden, waarbij Stinapa Junior Rangers samen met leerlingen van het Kolegio Kristu Bon Wardador de kunstenaar Maria Kojick hielpen afval uit de zee te verzamelen, waarmee een levensgrote flamingo werd gemaakt. De Street Art Rally bleek een succesvolle pilot.

Lesmodel mbo-studenten Fundashon Plataforma Kultural

heeft Karine de Wit de opdracht gegeven voor mbo-studenten een lesprogramma over streetart te ontwikkelen. De lessen worden online aangeboden via de website www.streetcolorsbonaire.com. Op deze site wordt met een link verwezen naar de streetartkennisbank van het kunstplatform Rewriters Rotterdam, een digitale toevoeging op de lessen die jongeren op Bonaire krijgen. In de kennisbank is meer informatie te vinden in de vorm van scripties, wetenschappelijke artikelen, een streetarttijdschrift en andere publicaties.

De mbo-studenten ontwikkelen onder russen in samenwerking met Fundashon Plataforma Kultural nieuwe kunststrates op Bonaire.

Dolf Henkes werkte, lang geleden, binnen, in zijn eentje; de Street Colors Bonaire kunstenaars werken samen in de buitenlucht. Oudere muurschilderingen worden gerestaureerd of vernieuwd en verfraaid en fragmenten van muurschilderingen worden gereed van de sloop; het ziet eruit alsof de streetart op Bonaire als Banksy's blijvend worden gekoesterd. Goed zo. 'Het schilderij is maar voor één en de muur is voor allen'.

Het Street Art Rally-boekje wordt ook digitaal aangeboden via www.streetcolorsbonaire.com. Op dit moment worden alle muurschilderingen op Bonaire gedigitaliseerd.

Naamloozz aan het werk mei 2021. De Bonairese fotograaf Kenny Ranking heeft de kunstenaars en jongeren gevolgd.

Tymon de Laat en leerlingen aan de slag in het Esmeralda Hotel, bekend als het Spookhotel, 31 januari 2021.

Kenneth Letsoin a.k.a. Naamloozz. Muur oude garzalen kwekerij, april 2021.

Edoardo 'Eoddi' Trionfieri 'I would like to', november 2020 Kaya Gilberto F. Croes Kralendijk.